

Helena Kapeluś, Ryszard Górski

Z prac Zakładu Literatury Ludowej IBL PAN

Biuletyn Polonistyczny 11/33, 8-11

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

2. Z PRAC ZAKŁADU LITERATURY LUDOWEJ IBL PAN

A. "Dzieje polskiej folklorystyki"

W bieżącym roku Zakład Literatury Ludowej przekazał do druku plon wieloletniej pracy - pierwszą część "Dziejów polskiej folklorystyki". Tom, liczący przeszło 700 str. maszynopisu, obejmuje historię zainteresowań folklorem w Polsce w pierwszej połowie w. XIX, od r. 1800 po 1863, tj. zarys dziejów folklorystyki romantycznej. Jak zwykle przy periodyzowaniu zjawisk kulturowych, tak i tu ustalenie cezur chronologicznych było sprawą trudną i dyskusyjną; wymieniona wyżej data początkowa ma charakter ściśle umowny i oznacza pierwociny świadomego stosunku do wytworów kultury ludu, wyrosłe z ducha oświeceniowego. W praktyce datę tę wielokrotnie trzeba było przekraczać, i to w obydwu kierunkach: zarówno sięgając do zjawisk wcześniejszych, XVIII-wiecznych, omówionych w pracy Czesława Hernasa "W kalinowym lesie", jak i posiadających metrykę nieco późniejszą. Dalsze cezury wewnętrzne, łącznie z końcową, zbiegały się na ogół z wydarzeniami natury politycznej i społecznej /obydwa powstania, 1830 i 1863, wypadki lat 1846-1848/, nurt zainteresowań ludem spletał się bowiem ściśle z nurtem dążeń niepodległościowych, z walką o byt narodowy.

To uwarunkowanie zadecydowało o układzie materiału w tomie. Fakty zgromadzono i uporządkowano wedle klucza chronologiczno-terytorialnego, z podziałem na ośrodki regionalne, a więc Warszawę, Wilno, Kraków, Lwów, Poznań, obszar Śląska i skupiska Wielkiej Emigracji. Taka kompozycja, nastroczająca wiele niedogodności, okazała się jednak wyjściem najłatwiejszym, a poniekąd koniecznym. Rozbicie ziem dawnej Polski na trzy zabory stworzyło w każdym z nich specyficzne warunki bytu narodowego, a następujące pod rządami caratu, Habsburgów i Prusaków kolejne okresy politycznej liberalizacji i ucisku kształtowały przejawy życia kulturalnego, ruch wydawniczy, wymianę myśli, a więc i rozwój folklorystyki w jej owoczesnej postaci. Z tych samych względów wypadło wydzielić

i omówić w osobnych rozdziałach folklorystykę emigracyjną i folklorystykę w ośrodkach polskich poza krajem.

Wspomniane niedogodności, jakie implikował przyjęty układ, wystąpiły najwyraźniej przy rozplanowaniu materiału. Polska podzielona kordonami przypominała osobliwy zestaw naczyń połączonych, gdzie życie narodowe i kulturalne w momencie silniejszych nacisków represyjnych w jednym zaborze znajdowało ujście w innym. Temu samemu losowi podlegały publikacje i wystąpienia z dziedziny folklorystyki, zaś ruchliwość ludzi romantyzmu, którzy bądź przenosili się z ośrodka do ośrodka, bądź ogłaszali swoje artykuły i książki w różnych miejscach, wytworzyła konieczność przypisania pewnych nazwisk do pewnych regionów, by uniknąć niebezpieczeństwa powtórzeń i dublowania informacji.

O układzie regionalnym zadecydowało jeszcze jedno. Celem, jaki postawił sobie zespół autorów, było przede wszystkim możliwie pełne zebranie i uporządkowanie faktów oraz ich weryfikacja w wypadkach materiałów wydobytych przez dawniejszych badaczy, co pozwoliło na eliminację rozmaitych zastawiających nieporozumień, choćby takich, jak mylnie dotąd przedstawiana sprawa stosunku Woronicza do pieśni ludowej. Dotarcie do źródeł i penetracja najważniejszego z nich, tj. całych bloków czasopiśmienniczych, były o wiele łatwiejsze do wykonania przy zastosowaniu klucza regionalnego. Przy pracy zbiorowej o charakterze podręcznikowym, z natury rzeczy wymagającej ścisłego przydziału tematów, taki układ okazał się również najpraktyczniejszy.

W skład zespołu autorskiego, oprócz pracowników Zakładu Literatury Ludowej IRL, weszli przedstawiciele innych ośrodków, pozawarszawskich i pozaakademickich, którzy mieli bliższy dostęp do rozmaitych materiałów lokalnych. Współpraca na odległość przy książce wymagającej częstych zebrań, konsultacji, wymiany poglądów, nastrocza zawsze sporo trudności - część ich udało się pokonać, inne doprowadziły do powstania pewnej luki w układzie tomu - brak w nim mianowicie zarysu folklorystyki pomorskiej; rozdział ten zostanie wprowadzony do następnej, przygotowywanej obecnie części "Dziejów".

Drugi tom omawianego wydawnictwa przyniesie "Dzieje polskiej folklorystyki" po r. 1918, obejmie więc czasy rozkwitu badań nad literaturą ludową, wzmożonego zbieractwa, prób interpretacyjnych, zinstytucjonalizowania folklorystyki przy dużych ośrodkach typu Akademii Umiejętności, Towarzystwa Ludoznawczego czy warszawskiej "Wisły"; nadto będzie zawierał sylwetki wielkich polskich folklorystów: Kolberga, Karłowicza i innych. Materiał ten zakłada oczywiście odejście od układu regionalnego, narzuca konieczność konfrontacji naszych osiągnięć z tłem europejskim, wymaga skupienia się na najwybitniejszych przejawach owoczesnej polskiej folklorystyki, z pominięciem zjawisk o mniejszej wadze, szeroko uwzględnianych i starannie odnotowywanych w poprzednim tomie, gdzie mając do czynienia z ludoznawstwem formacji antykwarycznej, trzeba było zajmować się wszystkimi przejawami zainteresowań dla ludu i jego kultury.

Projektowany wreszcie tom trzeci przyniósłby dzieje folklorystyki w ostatnim półwieczu, gdy wyodrębniła się ona spośród innych gałęzi ludoznawstwa, wypracowała własne metody badawcze i pretenduje do miana samodzielnej dyscypliny.

Trzyczęściowa całość, której człon pierwszy powinien w roku 1969 ukazać się drukiem, będzie z pewnością dziełem nie w pełni doskonałym, jeśli jednak przypomnimy, iż w książce G. Cocchiary, uznanej za najpełniejszy w literaturze przedmiotu wyraz wiedzy o "historii folklorystyki w Europie", sprawy polskie zajmują ... pół stronicy, to niedoskonałość naszego zarysu, płynąca zresztą z braku wcześniejszych, szczegółowych opracowań, nie może dyskwalifikować wartości przedsięwzięcia.

Warto jeszcze dodać, iż równoległe polscy etnografowie wystąpili z inicjatywą przygotowania "Dziejów etnografii" w Polsce; w ten sposób obie książki będą się nawzajem uzupełniać.

B. "Studia folklorystyczne"

W r. 1967 Zakład wystąpił z inicjatywą ogłaszania "Studiów folklorystycznych", wydawnictwa, którego poszczególne tomy prezentowałyby naukowy dorobek nie tylko pracowników Zakładu, lecz także folklorystów zatrudnionych w pozawarszaw-

skich ośrodkach naukowych /np. uniwersytety, muzea etnograficzne/ lub pracujących indywidualnie. Każdy tom zawierałby prace i rozprawy koncentrujące się na takich zagadnieniach, jak teoria i historia badań folklorystycznych w Polsce, literatura ludowa i jej związki z literaturą artystyczną, a także z piśmiennictwem ludowym innych narodów, stan i przeobrażenia dokonujące się we współczesnym folklorze polskim, oraz przynosiłby materiały i informacje materiałowe z tego zakresu.

W r. 1968 przygotowano do druku tom I tego wydawnictwa - pod redakcją R.Górskiego i J.Krzyżanowskiego - który w lipcu br.został skierowany do realizacji wydawniczej i ukaże się drukiem w r. 1969.

Znalazły się w nim następujące pozycje:

T.Brzozowska	- Franciszek Wawrowski i jego zbiór
R.Bugaj	- Mistrz Twardowski w obliczu historii
J.Dunin	- U źródeł czytelnictwa ludowego
R.Górski	- Oskar Kolberg wobec literatury ludowej
S.Grzeszczuk	- Nobilitacja antybohatera
J.Jagiełło	- Model fabularny polskich ballad ludowych
H.Jurkowski	- Rosyjski Pietruszka czy teatr lalkarskiego mimu
K.Kadłubiec	- Kultura ludowa a literatura ludowa
H.Kapełus	- Modlnicki raptularz Antoniny Konopczanki
J.Krzyżanowski	- Jowialny proboszcz nowosądecki
S.Nyrkowski	- Nieznany wariant "Pieśni o Napoleonie" i odszukana liryczna "Pieśń nadziei patriotycznej" z lat 1848 - 1849
J.Ondrusz	- Jan Kubisz jako folklorysta
L.Roppel	- Florian Ceynowa jako folklorysta
A.Skrukwa	- Władysław Siarkowski - współpracownik Oskara Kolberga
J.Ślaski	- Historia o Królowej Polski
S.Świrko	- Zbiór pieśni mazurskich J.Gąsiorowskiego.

Dr Helena Kapełus

Dr Ryszard Górski